

پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ارزش های اخلاقی و قلدری

دکتر زهره ریاضی

گروه مدیریت و علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سپیدان، فارس، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۷/۱۱/۱، تاریخ پذیرش: ۹۸/۱/۲۰)

چکیده

زمینه: اینترنت همانند دیگر تکنولوژی ها علیرغم مزایا و فوایدی که در زندگی انسان داشته استفاده نادرست از آن می تواند آسیب هایی را به جامعه بشری وارد نماید. هدف از این پژوهش پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ارزش های اخلاقی و قلدری در نوجوانان می باشد.

روش: این پژوهش، یک مطالعه توصیفی از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش آموزان متوسطه دوم منطقه ۱۲ شهر تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بودند. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان ۳۸۴ نفر تعیین شد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت، پرسشنامه قلدری و پرسشنامه ارزش های اخلاقی استفاده شد. تجزیه و تحلیل آماری داده ها با استفاده از رگرسیون خطی گام به گام با استفاده از نرم افزار SPSS v.20 انجام شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که بالاترین رابطه مربوط به "اعتیاد به اینترنت" با مولفه "خلوص" است. از بین ۳ مولفه مربوط به "قلدری"، سطح معنی داری در دو مولفه "قلدری" و "قربانی" کمتر از ۰/۰۵ است؛ یعنی تنها متغیرهای "قلدری" و "قربانی" قادر به پیش بینی معنی دار "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان هستند.

نتیجه گیری: اعتیاد به اینترنت با قلدری رابطه مثبت دارد و با ارزش های اخلاقی رابطه منفی و معنی داری دارد.

کلید واژگان: اعتیاد به اینترنت، ارزش های اخلاقی، قلدری.

سر آغاز

نوجوانی عبارت است از یک دوره ی شناختی، زیستی، فیزیولوژیک و گذرای اجتماعی و روانی که فاصله ی بین ۱۰ تا ۱۹ سالگی را در برمی گیرد (۱). در سال های اخیر اینترنت به مهمترین ابزار علمی و تفریحی نوجوانان و بزرگسالان سراسر جهان بدل شده است. آنچه که سر منشأ بروز تأثیرات منفی اینترنت بر کارکرد زندگی روزانه، ارتباطات خانوادگی و سلامت هیجانی افراد گشته است، فقدان کنترل افراد بر استفاده از این فناوری نوظهور و استفاده بیمارگونه از آن است (۲-۳). این پدیده تحت عنوان اعتیاد به اینترنت (۴) توصیف شده و به عنوان یکی از اشکال اعتیادهای رفتاری در نظر گرفته شده است (۵). در حقیقت، اعتیاد به اینترنت مفهومی است که از سال ۱۹۹۵ مطرح شد و به تدریج انواع مختلف این اعتیاد مانند اعتیاد به چت، قمار آنلاین، اعتیاد به اتاقهای گپ و هرزه نگاری را شامل گردید که میتواند زمینه تخریب روابط، احساسات و در نهایت روح و روان افراد را فراهم نماید (۶).

اعتیاد اینترنتی یک اختلال جسمی و روانی است که نشانه های تحمل، جدا شدن، اختلالات عاطفی و اختلال در روابط اجتماعی را در بر می گیرد (۷). در سال های اخیر مطالعات بسیاری بر روی انواع خشونت از نوع آسیب های عمدی به خود و بین فردی یا قلدری^۱ صورت پذیرفته است (۸-۹). مطالعات بر روی روند این نوع خشونت ها نشان می دهد که منشا شکل گیری این آسیب ها به دوره ی نوجوانی برمی گردد (۱۰). قلدری رفتار پرخاشگرایانه ای است که به طور عمدی، مکرر و به قصد آسیب رساندن، پریشان کردن یا ناراحت کردن شخصی دیگر انجام می شود (۱۱) و با مشکلات تحصیلی و اجتماعی کودکان و نوجوانان مدرسه در ارتباط است (۱۲-۱۳). قلدری شکلهای متعددی دارد. پژوهشگران قلدری را به سه دسته قلدری اینترنتی^۲ (مثل ارسال پیام های آزارنده)، قلدری جسمانی و کلامی (مثل تنه زدن، سوءاستفاده کلامی و...)، و قلدری

یافته ها

یافته های توصیفی نمونه های پژوهش نشان داد که از میان ۳۷۰ دانش سن ۳۱/۹ درصد از دانش آموزان شرکت کننده در این مطالعه بالای ۱۷ سال و ۳۱/۴ درصد نیز ۱۸ سال گزارش شده است. در حالی که تنها ۲/۷ درصد از آزمودنی ها ۱۹ ساله و ۵/۷ درصد ۱۵ ساله می باشد. این رقم در خصوص دانش آموزان ۱۶ ساله به ۲۸/۴ درصد می رسد. قلدری با میانگین ۲/۴۹ و زدو خورد با میانگین ۲/۴۱ در رتبه بعدی قرار داشتند. میانگین کلی "قلدری" نیز برابر با ۲/۴۹ با انحراف استاندارد ۰/۴۴ برآورد شد. میانگین کلی "قلدری" نیز برابر با ۲/۴۹ با انحراف استاندارد ۰/۴۴ برآورد شد. همچنین برای متغیر ارزشهای اخلاقی میانگین مولفه های انصاف و وفاداری به گروه به ترتیب برابر با ۲۱/۴۹ و ۲۱/۷۶ برآورد شد. همچنین نتایج نشان داد که نمره "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان شرکت کننده در این پژوهش بین ۳۷ تا ۹۶ در نوسان بود. میانگین "اعتیاد به اینترنت" آزمودنی ها برابر با ۷۰/۶۳ با انحراف استاندارد ۱۰/۶ برآورد شد.

در این تحلیل، متغیرها در دو گام وارد معادله رگرسیون شدند، در گام اول تنها مولفه های "ارزش های اخلاقی"؛ وارد مدل رگرسیونی شده اند که رابطه چندگانه بین ۵ مولفه مربوط به "ارزش های اخلاقی" با "اعتیاد به اینترنت" برابر با ۰/۴۹۵ می باشد؛ به عبارت دیگر متغیرهای "مراقبت^۵"، "انصاف^۶"، "وفاداری به گروه^۷"، "احترام به مرجعیت^۸" و "خلوص^۹"، تقریباً ۲۴/۵ درصد از تغییرات مربوط به "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان را تبیین می کنند ($R^2=0/245$).

در گام دوم وقتی مؤلفه های "قلدری" به مدل رگرسیونی اضافه می شود، مقدار R^2 به ۰/۵۷۶ افزایش می یابد؛ یعنی در حدود ۳۳/۲ درصد از واریانس "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان تحت تأثیر دو سازه "ارزش های اخلاقی" و "قلدری" می باشد که سهم سازه "قلدری" در حدود ۸/۷ درصد برآورد شده است.

ضرایب بتا نیز در گام دوم نشان می دهد که با وارد شدن مولفه های مربوط به "قلدری"، هنوز متغیرهای "مراقبت^۵"، "احترام به مرجعیت^۸" و "خلوص^۹"، اهمیت خود را به عنوان متغیرهای پیش بینی کننده "اعتیاد به اینترنت" حفظ کرده اند. همچنین از بین ۳ مولفه مربوط به "قلدری"، سطح معنی داری در دو مولفه "قلدری" و "قربانی" کمتر از ۰/۰۵ است؛ یعنی تنها متغیرهای "قلدری" و "قربانی" قادر به پیش بینی معنی دار "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان هستند.

مقایسه ضرایب مربوط به مولفه های دو سازه ی "ارزش های اخلاقی" و "قلدری" حاکی از آن است که نقش سه متغیر "مراقبت^۵"، "احترام به مرجعیت^۸" و "خلوص^۹" در پیش بینی اعتیاد به اینترنت، مثبت و نقش متغیرهای "قلدری" و "قربانی" منفی است.

غیرمستقیم (مثل پخش شایعات مخرب علیه دیگران) تقسیم کرده اند. افراد قلدر در قرن ۲۱ برای آزار رساندن و زورگویی نسبت به هم سالانشان از شیوه های جدیدتری چون مزاحمت های تلفنی یا نشر تصاویر یا مطالب واقعی یا غیرواقعی درباره ی آنها در محیط مجازی وب می پردازند. این نوع اخیر قلدری، تحت عنوان قلدری سایبری^۳ نیز، مصطلح است (۱۴) و به معنای اعمال یکسری رفتارهای عمدی و تکرارشونده ی آزاردهنده از طریق کامپیوتر، تلفن و دیگر وسایل الکترونیکی تعریف می شود (۱۵).

ارزشهای اخلاقی^۴ در نحوه ادراک و باور دانش آموزان بر اینکه چطور در محیط آموزشی و به عبارت دقیقتر با دانش آموزان دیگر رفتار می کنند اثرگذار هستند (۱۶). نتایج مطالعه ای نشان داد که ارزشهای اخلاقی به عنوان عوامل محافظتی مهمی در برابر قلدری دانش آموزان به شمار می روند (۱۷). در نهایت با توجه به پیشرفت صنعت و فناوری جدید و مشکلات مربوط به آن، اختلالات و بیماری های روانی همانند اعتیاد به اینترنت و مشکلات اخلاقی، افزایش چشمگیری دارد؛ به همین دلیل این مطالعه به منظور شناخت مشکلات اخلاقی در فضای سایبری انجام گرفت تا با استفاده از نتایج آن بتوان ضمن ارائه خدمات اخلاقی و روانی موجبات ارتقاء ارزشهای اخلاقی نوجوانان را فراهم نموده و از عوارض و پیامدهای قشر نوجوان و فعال جامعه جلوگیری کرد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ارزش های اخلاقی و قلدری سایبری در نوجوانان صورت گرفت.

روش

این پژوهش، یک مطالعه توصیفی از نوع توصیفی- همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش آموزان متوسطه دوم منطقه ۱۲ شهر تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ بودند. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان ۳۸۴ نفر تعیین شد؛ به این منظور با استفاده از شیوه ی نمونه گیری تصادفی خوشه ای چندمرحله ای، چهار مدرسه مختلف و از هر مدرسه، سه یا چهار کلاس به صورت تصادفی انتخاب گشته و وارد پژوهش شدند. بعد از کنار گذاشتن پرسش نامه های ناقص و نامعتبر از میان ۳۸۴ پرسش نامه ی توزیع شده، داده های حاصل ۳۷۰ پرسشنامه وارد تجزیه و تحلیل آماری شد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت: آزمون اعتیاد یانگ، پرسشنامه قلدری توسط ایلی نویز، پرسشنامه ارزش های اخلاقی گراهام استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل آماری داده های گردآوری شده ابتدا از آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و سپس رگرسیون چندگانه استفاده گردید به علاوه، داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS v.20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۱. خلاصه آزمون رگرسیون جهت پیش بینی اعتیاد به اینترنت بر اساس ارزش های اخلاقی و قلدری

p	t	SE	β	R ² Change	R ²	R	
							گام اول
۰/۰۱	-۴/۲	۰/۱۲۱	-۰/۲۱۸	۰/۲۴۵	۰/۲۴۵	۰/۴۹۵	مراقبت / آسیب
۰/۰۶	-۱/۹	۰/۱۲۰	-۰/۰۹۹				انصاف / عدالت
۰/۸۱	۰/۲۴	۰/۱۲۸	-۰/۰۱۲				وفاداری به گروه
۰/۰۱	-۳/۲	۰/۱۱۷	-۰/۱۵۶				احترام به مرجعیت
۰/۰۱	-۵/۴	۰/۱۱۵	-۰/۲۶۳				خلوص
							گام دوم
۰/۰۱	-۴/۲	۰/۱۱۶	-۰/۲۱۰	۰/۰۸۷	۰/۳۳۲	۰/۵۷۶	مراقبت / آسیب
۰/۰۹	-۱/۷	۰/۱۱۴	-۰/۰۸۷				انصاف / عدالت
۰/۸۵	۰/۱۹	۰/۱۲۱	۰/۰۰۹				وفاداری به گروه
۰/۰۱	-۳/۳	۰/۱۱۲	-۰/۱۵۳				احترام به مرجعیت
۰/۰۱	-۴/۶	۰/۱۱۰	-۰/۲۱۶				خلوص
۰/۰۱	۳/۸	۰/۱۰۷	۰/۱۷۸				قلدری
۰/۱۱	۱/۶	۰/۱۳۴	۰/۰۷۶				زدو خورد ^{۱۰}
۰/۰۱	۴/	۰/۱۴۴	۰/۱۸۴				قربانی ^{۱۱}

متغیر ملاک: اعتیاد به اینترنت^{۱۲}

بحث

نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد "اعتیاد به اینترنت" با مولفه های "قلدری" رابطه مثبت اما با مولفه های "ارزش های اخلاقی" رابطه منفی و معنی داری دارد. این نتیجه با نتایج (۲)، (۳)، (۴)، (۵)، (۶) و (۷) همسو می باشد. در تبیین همبستگی مثبت و معنادار اعتیاد به اینترنت و قلدری می توان بیان کرد که تعاملات مجازی و غیر رو در رو، به دلیل امکان ورود و خروج بدون محدودیت و فقدان آسیب مستقیم جسمانی به افراد اجازه می دهد که از اضطراب های آنی ناشی از رفتارشان رها باشند. هرچند گاهی ممکن است مشکلاتی از قبیل بروز تعارض در اتاق های گفت و گو با شکست در بازی های اینترنتی رخ دهد، اما امکان ترک اتاق گفت و گو و از سرگیری بازی برای جبران آن شکست نیز برای فرد وجود دارد (۲). در نتیجه محیط مجازی^{۱۳} اینترنت برای افرادی که در مورد پیامدهای آن آزار دهنده رفتارشان اضطراب^{۱۴} بالایی دارند، مکان امن تری به حساب می آید. علاوه بر این از آنجایی که این افراد تنها به پیامدهای فوری و آنی رفتارشان شرطی شده و فقط نسبت به این پیامدها دچار اضطراب می گردند، نتایج منفی اعتیاد به اینترنت که در دراز مدت شکل می گیرد و به تعویق می افتد، برای آنان آزار دهنده محسوب نمی شوند. در واقع اعتیاد به اینترنت از آن جایی که پیامد مستقیم و فوری استفاده از اینترنت نیست، در این افراد بازداری ایجاد نمی کند. به عبارت دیگر شرطی سازی محرکهای آزار دهنده که به پیامدهای فوری متصل است و سیستم بازداری رفتاری را هشیار می کند، در مورد استفاده از اینترنت اتفاق نمی افتد (۱۵).

"مراقبت"، "احترام به مرجعیت" و "خلوص"، (از مولفه های ارزش های اخلاقی) از "اعتیاد به اینترنت" دانش آموزان کاسته و "قلدری" و

قربانی، (از مولفه های قلدری)، به اعتیاد به اینترنت دانش آموزان افزوده خواهد شد. در تبیین این یافته ها می توان عنوان کرد که مراقبت، احترام به مرجعیت و خلوص به عنوان تعدیل گر در اعتیاد به اینترنت و قلدری سایبری در جامعه است. باید اشاره شود که توجه به نهاد خانواده یکی از اصلی ترین ملزومات کاهش اعتیاد به اینترنت می باشد. اگر جوان در خانواده احساس امنیت و آرامش داشته باشد، به ارزش های خانواده پایبند باشد، از حمایت اجتماعی خانواده بر خوردار باشد، نظارت مناسب والدین را بر رفتار خود احساس کند، ارتباط صمیمانه ای با والدین خود داشته باشد و قطعا شخصیت فردی و اجتماعی وی بهتر شکل گرفته و احتمال آسیب دیدن آن ها در جامعه نیز کمتر می باشد، این جوانان و نوجوانان کمتر به دنبال ارضای نیازهای خود از طریق روابط اینترنتی خواهند بود و کمتر در معرض آسیب ها قرار خواهند گرفت (۱۸).

برای کاهش اعتیاد به اینترنت و جلوگیری از آسیب های اینترنتی^{۱۵} و به طبع آن اخلاقی پیشنهاد می شود که با برگزاری همایش، نمایشگاه و با کلاس های آموزش اخلاق اینترنتی به صورت رایگان از طرف پلیس به ویژه پلیس فتا در سطح محلات شهر برای خانواده ها و به ویژه والدین، می تواند در بالابردن آگاهی والدین از اینترنت، کاربردها و آسیب های ناشی از آن، نقش موثری داشته باشد.

نتیجه گیری

از آنجایی که فضای مجازی و شبکه های اجتماعی در همه جای زندگی انسان حاضر است و بیشتر کاربران آنها قشر جوان و نوجوان هستند. مهم است که بفهمیم چگونه این فناوری ها می تواند رشد و تکامل

References

1. Crockett LJ, Petersen A. (1993). Adolescent development: Health risks and opportunities for health promotion. In: Millstein SG, Petersen AC, Nightingale EO. (Eds.). Promoting the health of adolescents: New directions for the twenty-first century. USA: Oxford University Press. Pp. 13-37.
2. Seghatoleslami A. (2009). A classified attitude to the field of information ethics. *Ethics in Science and Technology*; 4(2): 50-66. (In Persian)
3. Spinello R A, Tavani HT. (2004). Readings in cyber ethics. 2nd Ed. USA: Jones and Bartlett Publishers. Pp. 11-18.
4. Gonzalez NA. (2008). Internet addiction disorder and its relation to impulse control. [MA. Thesis]. USA: Texas University, College of Psychology.
5. Ryu E J, Choi K S, Seo J S, Nam B W. (2004). The relationships of Internet addiction, depression, and suicidal ideation in adolescents. *Scientific Journal of Mental Health*; 34(1): 102-110.
6. Ko CH, Yen JY, Yen CF, Chen CS, Wang SY. (2008). the association between internet addiction and belief of frustration intolerance: the gender difference. *Cyber Psychology Behavior*; 11(3):271-288.
7. Hassanzadeh R, Beydokhti A, Daneshzadeh F. (2012). The prevalence of Internet addiction among -university students: A general or specific problem? *Journal of Basic and Applied Scientific Research*; 2(5): 5264-5271. (In Persian).
8. Shetgiri R, Lin H, Flores G. (2013). Trends in risk and protective factors for child bullying perpetration in the United States. *Child Psychiatry Hum*; 44(1): 89-104.
9. Seghatoleslami A. (2011). The nature of ethical problems of research in cyberspace. *Ethics in Science and Technology*; 6(3): 44-57. (In Persian)
10. Moran P, Coffey C, Romaniuk H, Olsson C, Borschmann R, Carlin JB. (2012). The natural history of self-harm from adolescence to young adulthood: A population-based cohort study. *The Lancet*; 379(11): 236-43.
11. Olweus D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*; 9:751-780.
12. Camodeca, M, Caravita SC, Coppola G. (2015). Bullying in preschool: The associations between participant roles, social competence, and social preference. *Aggressive Behavior*; 41(4): 21-33.
13. Shaheen AM, Hammad S, Haourani EM, Nassar OS. (2018). Factors affecting Jordanian school adolescents' experience of being bullied. *Journal of Pediatric Nursing*; 38:66-71.
14. Patchin J, Hinduja S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A Test of general strain theory. *Youth & Society*; 43(2): 727- 751.

انسان را بهبود ببخشد. اصولا وجود مهر و محبت در کانون خانواده و مدرسه به تقویت ایمان و ارزش های اخلاقی در فرزندان کمک می کند و موجب شکل گیری خود پنداره مثبت در آنها می شود و اثر مهمی در رفتارهای بهنجار آنها دارد. همچنین ایجاد روابط صمیمی در خانواده، محیطی مناسب جهت طرح مسائل فرزندان و وسیله مناسبی برای تسکین ناراحتی های دوران بلوغ است. زمانی که چنین جوی فراهم می شود نوجوانان دیگر آن احساس تنهایی عاطفی را ندارند که به دنبال پر کردن آن به فضای مجازی و اینترنت و استفاده بیش از حد منجر به اختلالات رفتاری در آنها شود. اینترنت به مثابه یک تیغ دو لبه است که آموزش صحیح و فرهنگ سازی کاربران آن و استفاده کنندگان می توان به وسیله آن عقلانیت ارتباطی را گسترش داد. در غیر این صورت با استفاده نامناسب، آموزش غیر اصولی و غیر اخلاقی و عدم وجود فرهنگ کار برمی؛ هویت اجتماعی و فردی انسان به وسیله آن از بین می رود.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصول علمی، حرفه‌ای، اخلاقی و امانتداری رعایت گردید و حق معنوی نویسندگان و پژوهشگران، حفظ شده است.

سپاسگزاری

پژوهشگران بر خود لازم می دانند که از تمامی افرادی که در این پژوهش همکاری داشته اند قدردانی نمایند.

واژه نامه

1. Bullying	قلدری
2. Internet bullying	قلدری اینترنتی
3. Cyber bullying	قلدری سایبری
4. Moral Values	ارزش های اخلاقی
5. Care	مراقبت
6. Fairness	انصاف
7. Loyalty To Group	وفاداری به گروه
8. Respect For Authority	احترام به مرجعیت
9. Purity	خلوص
10. Shoot Up	زدو خورد
11. Victim	قربانی
12. Internet Addiction	اعتیاد به اینترنت
13. Virtual environment	محیط مجازی
14. Anxiety	اضطراب
15. Injuries of Internet	آسیب های اینترنتی

- bullying: Emotional, social and moral competencies. Protecting Children Against Bullying and Its Consequences; 3(1):23-40.
18. Ghasemzadeh L, Shahraray M, Moradi A. (2007). The study of degree of prevalence to Internet addiction and its. Relation with loneliness and self-esteem in high school's students of Tehran. Journal of Psychological Research; 63 (8): 41-68.
15. Hinduja S, Patchin J. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. Deviant Behavior; 29(2): 1-29.
16. Oliver P. (2010). The student's guide to research ethics. New York: McGraw-Hill Education. Pp. 115-124.
17. Zych I, Farrington DP, Llorent VJ, Ttofi MM. (2017). Personal protective factors against